

razstavo Zagrebško je začel bastardirati zgodnjo Amerikansko „šesttedensko“ imenovano z domačo, in posrečila se mu je ta skušnja tako, da je izredil koruzo, za katero je dobil v razstavi Zagrebški sreberno medaljo, lani v Dunajski pa tudi medaljo. On pravi, da dozori od 14. do 20. septembra (kimovca), da vagan vaga od 85 do 88 funtov in da na oralu je pridela 29 do 30 vagonov čistega zrna. Kdor želi semena, naj se obrne do semenarskega trgovca g. Anišiča v Zagreb, ki vagan prodaja po 7 gold. — Tako piše g. Stražimir. Ali je „Stražimirka“ res kaj posebnega, in to posebno memo naše Ribniške, že dolgo vdomačene, ali ta posebnost bastardu ostane in se ponaša tudi drugje v vsem takem, to je treba po skušnjah zvedeti.

Znanstvene stvari.

Slovenske Matice

IX. občni zbor 4. marca 1874. leta.

Ob 8. uri bila je maša v stolni cerkvi, katero so služili preč. korar gosp. Fr. Kramar.

Ob treh popoldne se je pričel v čitalnični dvorani občni zbor pod vodstvom prvosednika dr. Coste. Pričujoči so bili gospodje odborniki Ljubljanski: dr. Jan. Bleiweis, Jeran Luka, Marn Jožef, Pleteršnik Maks., dr. Poklukar J., Souvan France, Tušek Ivan, Vavrů Ivan, Vilhar Ivan, dr. Vončina Leon, dr. Zupanec Jer., Žakelj Miroslav. Zbralo se je bilo nad 70 družbenikov Ljubljanskih in vnanjih. Mnogo družih je poslalo volilne liste, katerih se je naštelo 647.

Dr. E. H. Costa prične skupščino z ogovorom, v katerem pozdravi zbrane društvenike in še posebno one, ki so prišli od daleč; potem se opraviči o tem, da ni sklical 9. občnega zbora 1873. leta, ter pové, zakaj da tako pozno. Reče, da so bile zavire tako silne, da jim ni bilo mogoče v okom priti. Zadržki so bili sledeči: 1. Smrt tajnika prof. Lésarja. Po smrti njegovi trebalo je tudi v red spraviti zaostaline mesecev avgusta, septembra in oktobra. 2. Politične borbe lanskega leta; dasiravno Matica sama ni bila prizadeta po njih, so vendar vsacega Matičarja prijela bolj ali manj tako, da je bil zaviran v mirnem književnem delu. 3. Knjige za 1873. leto se niso mogle o pravem času razposlati, ker so se jako počasi tiskale v tiskarni, preobloženi z drugimi silnimi deli.

To so — pravi — poglobitni vzroki, da sem mogel še le danes storiti to, kar bi bil po pravilih moral storiti lani. O tej zakasnitvi me tolaži posebno to, da društveniki ne trpé nikakoršne škode zaradi tega, če dobé knjige nekoliko pozneje kakor navadno.

Potem omeni, da je 4. februarja t. l. preteklo prvo desetletje Matice slovenske, ter razdeli med pričujoče društvenike tiskano poročilo o tem, kaj je Matica dovršila preteklih teh 10 let. *) — Dalje se prvosednik spominja Matičarjev, od poslednjega občnega zbora umrlih, zlasti dveh, namreč neutrudljivega Matičnega tajnika prof. Lésarja in blagega narodnjaka barona Antona Cojza. Dokler bo Matica — pravi — gotovo bo Lésar v spominu ostal Slovincem.

Potem prvosednik v imenu društva izreka hvalo vsem tistim, ki so sodelovali pri Matici, posebno prof. J. Tušek, da je zamudna tajniška dela prevzel za celó malo plačilo 250 gold.; — knjižničarju gosp. prof. Vavrů-u zavoljo velike marljivosti o vredovanju knjižnice in gosp. Ivanu Vilharju za veliki trud, ki ga ima z denarnimi zadevami Matičnimi. Poslednja dva

gospoda opravljata vse posle brezplačno, za kar jima še posebna hvala. Pa še enemu — reče — gré lepa naša hvala, in to gosp. prof. Pleteršniku, ki je bil prevzel korekturo knjige „Slovanstvo“.

Potem omeni prvosednik, da je bila Matica slovenska pri svetski razstavi na Dunaji, v katero je poslala svoja dela, odlikovana s pohvalnim pismom.

Konečno naznanja prvosednik, da mu je došlo danes pismo od gosp. prof. Majcigerja v Mariboru, v katerem bitko obžaluje, da na napisu knjige „Slovanstvo“ stoji „Spisali Janez Majciger, Maks Pleteršnik in Božidar Raić.“ Prof. Majciger piše, da je to pogrešek, ki se je zoper njegovo voljo in brez njegove krivde vrnil, ter pravi, da je on „Občni pregled Slovanstva“ le poslovenil po Riegerjevem českem „naučnem slovníku“. Prvosednik s tem popravlja nemili pogrešek ter dodá, da bo tudi po časnikih to razglasil ter tako zadostil zahtevi gosp. prof. Majcigerja. To veljá pa le o „Pregledu“; spis gosp. prof. Pleteršnika o Slovencih, Hrvatih in Srbih in spis gosp. Raića o Bulgarjih ste izvirni deli. —

Končavši govor svoj o Matičnih zadevah dodaja predsednik še to, da Novomeška čitalnica prosi družbenike slovenske Matice, naj bi se obilno vdeležili posojila za zidanje „narodnega doma“ v Novem mestu, ki še ni dodelan, ter bo še mnogo denarja treba. Ker je podpredsednik Novomeške čitalnice g. Rozman sam v zboru pričujoč, je prosil družbenike, naj kar njemu dadó prineske za blago napravo, ki bode steber narodni stvari na Dolenskem. — Na to velí prvosednik tajniku brati poročilo o odborovem delovanju.

Praden tajnik začne brati, prosi deželni poslanec gosp. Tavčar besede ter reče: Gospod prvosednik je omenil in hvalo izrekel pridnim delalcem; izpustil je pa enega. Po smrti Tomanovi je dr. Costa sam največ se trudil na korist Matice slovenske. Njemu gre največa hvala; slava mu! (Zbor mu zakliče trikrat „Slava“!) (Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Iz obravnav cerkvenih postav

v zbornici poslancev.

Drugi veliki govor grofa Hohenwarta.

V zadnjem listu smo povedali, da je ministerstvo drugo cerkveno postavo zbornici poslancev izročilo v obravnavo. Ta postava namerava duhovnije z davkom obložiti za verski zaklad. Govorilo je več poslancev pravne stranke, al noben govor ni naredil tacega vtiska na ustavoversko kliko in ministre same, kakor govor Hohenwartov; priča temu je strašanski krič in vék v ustavoverskih Dunajskih časnikih. Hohenwart je v tem govoru dokazal krivico tega davka v principu in nemogočo pravično izpeljavo njegovo, zraven tega pa je, z malimi, a tehtnimi besedami visoko povzdignivši zastavo federalizma, odbijal pušiče in kole, s katerimi ga je centralistična stranka leta 1871 začela pobijati, ko je minister postal, in ga napada še dandanes isto tako, kakor je, na veliko sladčico ustavovercem, ga napadel sam ministerski predsednik knez Auersperg po prvem njegovem govoru v zbornici poslancev. Strastni govori treh ministrov zoper njega pričajo veliko veljavo njegovo. Hohenwart je med opozicijo prvak po talentu svojem, po skušnjah svojih, po izvrstni besedi svoji in ima — kakor je minister Lasser sam v zbornici očitno rekel — še veliko prihodnost za-se. Ta „poslanec iz Kranja“ (Abgeordneter

*) Popolno to poročilo so „Novice“ priobčile v zadnjem listu.

von Strainburg), kakor ga ministri radi imenujejo, bode še veliko sivih las naredil centralistom, in Kranjci se morejo po vsem tem ponašati, da imajo najimenitnejšega poslanca na Dunaji, zato gre vrlim našim Gorenčcem, ki so enoglasno volili, vedna čast in hvala.

Naj po vsem tem bralci naši sami beró govor njegov, ki ga jim tù v posnetku podamo. Glavniše točke govora njegovega bile so te le:

„Jaz bom o predloženi postavi le toliko govoril, kolikor se mi ta postava zdi postava davkowska. Če vlada in odsek trdita, da se s tem načrtom postave nadaljujejo postave cesarja Jožefa, dane leta 1787 in 1788, s katerimi so se doneski k verskemu zakladu prvič vpeljali, po mojem mnenji to ni resnično, ker ona starejša postava nima podobe davkovske postave, a nima več veljave.

Da se ta novi davek opravičuje, se sklicuje vladno poročilo na to, da se morajo verski zakladi pomnožiti, in na to, da so sedanji doneski k verskemu zakladu neznano pičli in nerazmerno razdeljeni. Ali ti doneski morali bi zadeti presežek čistega dohodka, ki ostaja dotičnim duhovnijam potem, ko so poplačale vse stroške. Misliti pa je, da, na priliko, samostan, ki plačuje 50.000 gold. davka, ne bo lahko v stanu, verskemu zakladu plačati 1000 gold., ker mora plačevati še drugim faram itd.; drug samostan pa, ki plačuje le 25.000 gold. državnega davka, je v stanu, večji donesek plačati verskemu zakladu, ker nima drugih dolžnosti. Tedaj se donesek k verskemu zakladu nikakor ne dá primerjati z državnim davkom. To omenjam le zarad tega, da popravim napako, katero nahajam v predlogi vladni.

Predložena nam postava ne ugaja nobenemu onih pogojev, ki se smejo zahtevati od davkovske postave. Zadeti bi morala oni predmet za davke, katerega po namenu svojem zadene; davek se mora naložiti po pravični meri, ne sme pa zadeti jedra tvarine, od katere se ima davek plačevati, marveč mora imeti natančna določila, da plačevalca davkov varuje svojevoljnosti dotičnih uradov. Po tej postavi je zadet drug predmet za davke od onega, kateremu je namenjen.

Zdaj pa pridem do tega, kako se bo ta postava izpeljavala. Da bi bilo meni izpeljavati jo, bal bi se, da ne bi bilo v njej preveč področja svojevoljnosti uradniške, kajti o najvažnejših vprašanjih, na katere se mora tu ozir jemati, o vprašanji, na priliko, kateri davki se morajo prištevati dohodkom, kateri stroški odšteti, nima postava nikakoršnih določeb; vse to se ima določiti le po poti ukazov; toda jaz Vas morem zagotoviti, da uradnik, ako se stranke opirajo na postavo, pride v najsitnejši položaj, če ima tako pomanjkljiva postava svoj pravi zapopadek dobiti še le po poti posebnega ukaza.

Ko je Hohenwart omenjene nepravilnosti bolj na drobno dokazal, nadaljeval je svoj govor tako-le:

Od nepristranosti gospoda predsednika in pravičnosti slavnega zbora moram si izprositi dovoljenja, da pristavim še nekoliko besed.

Mojemu govoru o prvi vladni predlogi, ki se je dotikaval čisto samo stvari, se je pa z ministerske klopi odgovorilo z osebnim napadom name, zato ne vem, ali mojemu današnjemu govoru ne preti enaka osoda. Tedaj mi mora biti ležeče na tem, da najprvo vsaj nekoliko, kar tirja resnica, popravim v ministrovih govorih.

Temeljna postava o državnem zastopu ima nek §. 15, ki ima čisto enako moč in veljavo, kakor vsi drugi paragrafi te postave, katerega je sedanja vlada in tudi prejšnja večkrat rabila, in ki določuje, da premembe državnih postav se le takrat smejo vršiti,

če se sklenejo z večino dveh tretjin. Vsled tega paragrafa in natanko po njegovem predpisu sem si prizadeval jaz, ko sem imel čast ministerstvu na čelu stati, doseči spremembo ene državnih temeljnih postav, katera si vkljub svojega 18letnega obstoja ni mogla splošnega priznanja pridobiti. Alisem pri tem namenu spoštoval tuje pravice, če tudi so bile neprijetne, z večo ali manjšo vestnostjo kakor sedanje ministerstvo, na to naj Vam odgovori časništvo, naj Vam odgovoré društva, naj Vam odgovoré porotnije po vseh deželah cesarstva. (Pohvala na desni.) To, gospodje, je resnica! Vse, kar čez to dalje sega, je le zvijačno prevračanje resnice, naj izhaja od kodar koli. (Dobro ob desnici.)

Ne čutim niti veselja niti poklica v sebi, pečati se s tem, kaj bodo imeli opraviti nasledniki sedanjega ministerstva; temu nasproti pa moram z vso določnostjo trditi to, da sedanje ministerstvo pri nastopu svojem ni ne ene besede, ne ene črke ustave še le moralo zopet na dan spraviti. (Dobro. Klici: Prav dobro! na desni.)

Ako se je gospodu ministerskemu predsedniku primerno zdelo, o tej priliki tudi nekega nepričujočega moža (dr. Schäffle a) napasti, ki je o svojem času bil na čelu trgovskega ministerstva, je s tim stopil na polje, na katerem bi mi naše sedanje okoliščine pač jako lahko storile, mu na to prav gorke zasoliti. (Pritrjenje na desni.) Toda, gospôda, moja reč ni, pričkati se; le dogodbe hočem pojasniti, kakor so res, in zato naj le opomnim to, da mož, na kterege so leteli oni napadi svitlega ministra, ni bil v Avstrijo poklican od mene, ampak že od poprejšnjega ministerstva, in ta čas, ko sem njega Njih veličanstvu za trgovstvenega ministra priporočil, bil je že več let v službi na Avstrijskem, in če se ne motim, bil je tovarš dveh gospodov, ki danes zasedata ministerske stole. (Klici ob desni: Čisto resnično!) Dalje moram pa še rêči to, da ta mož bi ne bil mogel biti bolj vnét za Avstrijo, tudi ko bi bila njegova zibel v tej deželi tékla. (Klici ob desnici: Prav dobro! Izvrstno!) Da si je vrh tega slavo pridobil ravno v tistem stroku, v katerem mora pred vsem trgovski minister izurjen biti, — da je pri vsem učenem svetu znan in visoko spoštovan, to, se mi zdi, je vendar tudi nekaj tehtnega in določivnega, kar je po vsaki ceni večega ozira vredno, kakor pa kakoršna koli puhla govorico brez pomena in duhá. (Klici ob desnici: Prav dobro! Izvrstno!)

Prizanesite, gospôda, ako sem morebiti danes nekoliko bolj vroč v besedi, kakor je sicer pri meni navada; vsaj nad dve leti je že, kar so nasprotniki vse svoje orožje zoper mene nastavljali in jaz še poskusil nisem braniti se. Sto in stokrat je iskalo časništvo po vseh mogočih potih me ubiti, in po tej dolgi dobi se je še dandanes potrebno zdelo — ne kje kakemu novincu, ki si hoče govorniške ostroge po nizki ceni zaslužiti — ampak „gospodu ministerskemu predsedniku samemu z najbolj debelimi kanonami name streljati.“ (Pohvala in ploskanje na desnici.) Dober star pregovor pravi: „veliko sovražnikov, veliko časti“, jaz, gospodje, mislim, da imam pravico, se tolažiti s tem pregovorom. (Klici na levici: Mi tudi! Pohvala na desni.) Al povedal bom tudi, zakaj se te velikanske moči zoper mene zaganjajo.

Ta boj ne veljá moji osebi, ne moji slabi moči. Pustil sem jaz že davno bojišče svojim nasprotnikom; ta boj veljá misli (ideji), katero jaz zastopam, in ta misel, kaj pa da, naprej živí (živa pohvala na desnici), in misel ta je sedaj močnejša kot je bila tačas, ko sem jaz sedel na ministerskem stolu, kajti vtrdila se je po skušnjah poslednjih let, od kar je očitno kot beli dan se skazalo, da z vojaškim vladanjem in z volitveno reformo se dá kje za silo kaka zbornica skupaj spraviti, da pa **ustava, ktero bi vsi avstrijski narodi priznali in**

branili, se po nobeni drugi poti ne doseže, kakor le po sporazumljeni vsih narodov te države. (Pohvala in ploskanje na desnici.) „Naj se še toliko tehtni nasprotniki vzdigujejo zoper njo, naj se zastopnikom te misli očita nazadnjaštvo (reakcija), federalizem, ultramontanizem in kakor koli se še glasé priljubljeni pridevki, s katerimi so me nasprotniki tako radodarno osipali: vendar se jim ne bo nikoli posrečilo, da bi narode prisilili k tisti svobodi, v kateri le njeno pokvéko vidijo. (Živa pohvala in ploskanje ob desni, piskanje ob levici.)“

Da naši bralci poznajo govornike za prvo vladno predlogo o verskih zadevah, in govornike proti njej, pa poglobitve razloge obojne, podamo jim v sledečih vrsticah posnetke iz njihovih govorov:

Za grofom Hohenwartom, čegar govor smo v zadnjem listu okrajšan prinesli, je govoril dr. Schaffer, tako okorno, da so sami centralisti nevoljni bili. Možek je hotel prav dobro delati, pa jo prav slabo naredil. Ker se je svoje litanije že več dni popred na pamet naučil — talenta tako imenovane „Schlagfertigkeit“ pa revček nima — zato ni nič Hohenwartovih ugovorov si upal pretresati. Ker pa je ves Prusjak, zato je rekel, da pri tej Avstrijski postavi „se mora na Pruske postaviti od meseca maja gledati.“ Možeku ni „odgojevanje duhovščine naše“ kar nič všeč; „semenišča bogoslovska“ imenuje enostranska in pomanjkljiva; naposled pa pohlevno prosi vlado, naj dopusti kake prenarredbe vladnih predlog in naj ne prezre želj ustavo-verske stranke.

Profesor Greuter, slavnoznan govornik naše stranke, je začel govor svoj s tem, da je rekel, da ni za tega del si izprosil besede, da bi mislil kakega nasprotnika spreobrniti, ker vé, da pri njih je vse le bob v stero. Kedar koli je ustavo-verska stranka v zadregah, vselej potisne kako versko vprašanje naprej, da ž njo zakrije druge svoje revščine. Nazadnje bode vendar ljudstvo spoznalo, da take reči obravnavati v časih, ko je država naša polna materijalnih nadlog, pač ne spričuje državniške modrosti. Očitno je, da te postavne pomenijo boj proti katoliški cerkvi in da se je ta boj začel na čast in korist Prusiji zato, da ona ne ostane samica; Avstrija maršira prav, kakor Prus komandira. Iz zbornice poslancev hočete narediti policijsko kočo, cerkev pa spraviti pod klešče posebnega postavodavstva. Boj začenjate proti cerkvi, in ta boj imenujete boj za „omiko“, kakor da bi tisti, ki stojé na strani cerkve, bili sami divjaki! Povem vam, gospoda, da v prihodnje ne bomo trpeli, da se naši cerkvi sramotne reči oponašajo. Dosti zasramovanja smo že doživeli mi katoličani, a ni ga nikjer državnega pravdnika, ki bi bil to zapazil! Gospoda, vedite, kar vam tu očitno in odkritosrčno povem, da mi Tirolci nikdar nikoli te postavne sprejeli ne bomo, naj se zgodi kar koli hoče, in če je katoličanom namenjeno konec vzeti, hočemo vsaj svojo čast rešiti, da — kot katoliško ljudstvo poginemo.

Poslanec Göllerich trdi, da Avstrija je pravna država in zato ne more trpeti, da bi se kateri veri pripoznalo, da je ona vera države; vse vere jej morajo podložne biti. Duhovščina je zvezana z vsemi nasprotniki ustave naše. Temu se mora konec narediti s postavami.

Knez Czartoryski, vstopivši se na politično stališče, je iz tega stališča trdil, da taka in enaka vprašanja spadajo v področje deželni zborom. Vi, gospoda, imate zdaj moč v svojih rokah in delate kar hočete. Al mi z vami nikdar nikoli ne bomo sodelovali: mi bomo zoper vas glasovali v imenu svobode,

katere ne pišemo na bandero svoje kot besedno dobrikanje, marveč mi smo vajeni svobodo tudi z orožjem v roci braniti.

Dr. Dürnberger je rekel, da bode glasoval za to postavo, če tudi mu ni popolnoma po volji; njegova parola je: da v državi ima edino le država zapovedovati, in noben drug.

Weiss pl. Starkenfels: Večina ljudstva v gornji Avstriji pričakuje od mene, da se vstopim za brambo katoliške cerkve na bojišče. Kdor hoče vnanje pravne razmere naše cerkve uravnati, tak še ne vé ne, kaj je katoliška cerkev. Katoliška cerkev je združba pravovernih kristijanov pod varnim ščitom papeževim in pod enojnim naukom; ta nauk pa pravi, da vsa oblast je od Boga. Dandanes gre naposled le za boj vere proti neverstvu. Morebiti da spravite to predlogo do tega, da postane postava. Al ta postava nikoli ne bode postava, le sila bode.

Poslanec Fux zagovarja svojo (brezversko) stranko, da ona noče same oblike vere, temuč tudi duhá vere; mi se hočemo vrniti nazaj do prvotnega katoličanstva — pravi — in navaja zmes iz zlagane cerkvene zgodovine. Mi privoščimo nižji duhovščini zdanih dohodkov, al tega ne bomo trpeli, da je ona ustavnim načelom nevarna nasprotnica; rešiti jo hočemo zavodov, kjer se neumnost goji, modroslovna in natoroznanska učilišča jej hočemo odpreti. Med drugim zagovarja tudi starokatoličanstvo, in nazadnje pravi, da hoče cesarju dati, kar je cesarjevega — al tega pa Fux ni povedal, kodi bode to vkradel, kar hoče cesarju dati; vsaj je glavni nauk katoliške cerkve: daj cesarju, kar je cesarjevega, Bogu pa, kar je Božjega.

Poslanec Lienbacher bistroumno pobija, kar so mnogi brezverci pred njim govorili. Pravna država, pravite, ne pozna nobene državne vere (to je, vere, ki bi v kaki državi gospodajoča vera bila), a vendar s to postavo hočete stvariti državno cerkev! Vi pravite, da mi smo sovražniki znanstev. Al jaz vas vprašam: kdo je najslavniši zvezdogled današnjega časa? En jezuit je, pater Secchi po imenu! Kaj neki je katoliška cerkev pregrešila? Je li ona morebiti kako revolucijo naredila? Povedite, da vam odgovorimo na to. Je li ona kriva finančnega poloma? Za vaše časnike vam ni nikoli dosti svobode, duhovnom pa bi radi vrv okoli vrata vrgli.

Prof. Sues je obširno prodajal svojo učenostno kramo, in se v njej tako daleč zašel, da je jako poetično rekel: državna postava sega od najviših hribov Avstrijskih doli do zadnjega ribča v Dalmaciji! Zato mora pod državno oblastjo tudi katoliška cerkev stati!

Posl. Harant: Vaša postava žali pravice cerkve, žali pravice božje, se ve, da tega marsikdo vedeti noče; za vse hečete svobodo in prosto gibanje, le v cerkvi naj bi stal žandarm. Kako pač smete od sedanjega ministerstva zahtevati, da stvari verske postavne, ker se na to opira, da je brezverno? Ali ne bi bilo bolje, čuvati nad borso, nad brlogi, kjer se stvarijo finančni polomi, in delati na to, da bode manj vlačugarstva? Naj bi bila vlada vsaj tako dolgo čakala, da bi bila videla, kako se sponese preganjanje katoliške cerkve na Nemškem; morebiti bi bila potem marsikatero skušnjo doživela. Ali mar misli, da bode v Avstriji škofov našla, ki bi v svoji dolžnosti se tako spozabili, da bi kako srednjo pot našli, po kateri bi se te postavne vendar utegnile vpeljati? Naj le kak škof to poskusi, bode že zvedel, kaj ljudstvo o njem misli.

Dr. Dittes bije posebno po papežu in škofih; hierarhijo imenuje napravo poganskega vira; po njegovih mislih ni v zgodovini vseh časov in vseh narodov

hujega, bolj nesramnega in bolj nesrečnega „švindeln“, kakor je verski in cerkveni švindel!

Dr. Dittes je govoril prav kakor pogán; njemu je vsaka vera sleparija; Mahomed kakor Kristus sebična goljufa. Po njegovih mislih vera ne gré ne državi ne cerkvi; on zahteva popolnoma svobodo vesti, tedaj tudi svobodo, nobene vere imeti! — No, dr. Dittes — vodja Dunajskega pedagogija — je pač sam živa priča, da tako svobodo že uživajo Pruski in Avstrijski liberalci. Naj dr. Dittes ima pasjo svojo vero, privošimo mu njegovo svobodo vesti — pravi „Reform“ — al katoličani tudi za svojo vest zahtevajo popolno svobodo, prav po tej pravici, kakor dr. Dittes za svojo.

Dr. Pražak kaže, da ni težko zgodovinskih dogodob narobe sukati, če se iz celotne zveze kosci iztrgajo; tako sučejo in obračajo nasprotniki cerkve svoje trditve. Konkordata (pogodbe cesarja s papežem) ni imela naša vlada pravice samotež razdreti; zato sv. oče res ni mogel drugače, kakor da na vse to je odgovoril z besedo „ne moremo“. Boj začeti zoper cerkev pač ni modro ravno zdaj, ko nam je notranjega miru tako sila potreba. Sploh je zoper ustavo, da državni zbor obravnava stvar, katera spada pod §§. deželni zborov. Res je res, da je vlada hotela s temi postavami pozornost narodov od družih političnih homatij odvrti, ki jih Avstrija ima na kupe.

Ruczka je iz cerkvenega stališča govoril zoper Štajarskega viteza Carneri-a, ki je državi prilastoval vsegamogočnost tudi v verskih zadevah.

Dalmatinski poslanec Pavlinović je srbski jako tehtno govoril zoper vladno predlogo in iz zgodovine Francoske kazal na žalostne dogodbe, ki so jih doživeli vladarji, ki so katoliško cerkev prepustili žrelu brezverstva.

Mladoslovenec dr. Razlag — piše „Reform“ — je centralistom naredil veliko veselje s tem, da ni le samo zagovarjal vladno predlogo, temveč se tudi sam spreobrnil v centralista, odbijaje nasproti knezu Czartoryskemu avtonomijo (samoupravo) deželni zborov v cerkvenih zadevah.

Ko sta že dva Tirolca: dr. Graf proti, dr. Wildauer za predlogo govorila, je demokrat dr. Kronawetter stavil predlog: naj se na podlagi verskega indiferentizma (nemarnosti za nobeno vero) naredi splošna postava. Ta predlog pa vendar ni obveljal, kakor tudi predlog dr. Smolke ne, naj se obravnava te postave opusti, dokler niso poročila odsekov o še družih predlogah izgotovljena.

Ko je namesti še družih govornikov (Hermana, grofa Barbota itd.), ki so bili proti postavi govoriti vpisani, pa niso na vrsto prišli, baron Giovanelli, namesti privržencev za postavu pa govoril dr. Kopp, sta poprijela besedo minister za nauk in bogočastje dr. Stremayer in pa predsednik ministerstva knez Auersperg. Oba sta preočitno pokazala, kam prav za prav merijo vladne verske predloge in da je oni govornik pravo trdil, rekši, da v prihodnje naj bodo ces. kralj. kaplani, ces. kralj. fajmoštri, ces. kralj. korarji, ces. kralj. škofje. Glavni točki ministra Stremayer-a ste se glasili tako-le: „Nobena vlada, ki se zaveda svojih dolžnosti, ne sme dopustiti, da se vera zlorabi za spletke državi nevarne.“ (Viharno ploskanje od strani ustavovercev.) — Zarad tega pač nove postave ni potreba, vsaj so po sedanjih postavah gospôske že prijete vsacega duhovna, če se je vkrivičil „staatsgefährlicher Umtriebe“; zato tedaj pač ni treba, katoliške cerkve sploh devati v obsedni stan. Sicer pa so liberalci že sami skusili, kakošen gumilastik je beseda „staatsgefährlich“ (državi nevarna), ki se zdaj vleči, zdaj krčiti dá, kakor je načelo vladno. Dalje je mini-

ster rekel: „vlada ne more dopustiti, da bi služabniki Božji postali mandatari (pooblastenci) državopravne opozicije.“ Proti temu — piše „Reform“ — moramo protestirati v imenu svobode. Duhoven je državljan kakor vsak drug; tedaj imajo duhovni tudi državljanske pravice; oni volijo in smejo voljeni biti, in cesar sam je velike škofe poklical v državni zbor. Kot državljani imajo tedaj duhovni postavno pravico in svobodo, tedaj v vrsti državopravne opozicije stati. Ker duhovni navadno prav iz naroda prihajajo in so ž njim v vsakdanji dotiki, zato posebno zastopajo narodnost in so tedaj tudi poklicani, narodno opozicijo delati. Če pl. Stremayer tega ne pripušča, mora poprej postaviti, katera duhovnom vzame državljansko pravico. Z isto pravico, kakor nasprotniki naši trdijo, „naj duhoven s cerkvijo ima opraviti in se ne meša v politiko“, se more reči uradnikom, naj tudi oni z ničemur drugim kakors kancelijo svojo imajo opraviti in ne se mešajo v politiko, ali profesorjem, naj v šoli ostanejo in ne se vtikujejo v politiko, itd. itd. — Isto tako čudno se je ministerstva predsednik knez Auersperg vedel v svojem govoru. Prav v duhu in maniri Bismarkovi je govoril. Razveselil je stranko svojo s čarobno besedo „ustavo“, rekši, da te besede sedanja vlada ne bode spodmaknila. Al ravno na to „ustavo“ so merile preblage besede presvitlega cesarja, ko je rekel: „naredite mir z mojimi narodi“. Ali je gospod knez pomislil, da volja presvitlega cesarja še ni spolnjena? Ravno tako nesrečen je bil knez, ko je Hohenwartovemu ministerstvu zabavljivo očital, da je iz tuje dežele moža (dr. Schaffle-a) poklical v ministerstvo, in celo pozabil je pri temu na Beusta, stvaritelja dvalizma. Naposled je zagotavljal, da, dokler bode on na čelu vladi, bo krepko branil veljavo ustave in energično se tudi spustil v boj, vsiljeni mu po opoziciji. — No, to je res; o eneržiji sedanjega ministerstva ne manjka se skušinj.

S tem je bila splošna obravnava prve verske predloge končana.

Spomini na deželni zbor Kranjski.

Obravnava o novem poslopiju za realko.

Potem je govoril vitez Anton Gariboldi in zagovarjal hranilnico. Al kakor je bil grof Thurn slab zagovornik njen, isto tako tudi vitez Gariboldi, kajti tudi on trdi, da ni gotovo, da realka za zmirom ostane v tem poslopiju, čeravno je hranilnica ga edino le zidala za ta namen. In prav zato, ker se je hranilnica leta 1873 drugače zasukala, kakor je slovesno sklenila leta 1870, mora deželni zastop „auf seinem Schein beharren“. Kakor zviti advokat suče včasih pravdo, tako je sukal pl. Gariboldi svoj govor s temi-le besedami, a škoda, da ni pazil „na zadnja kola“, kakor naš pregovor pravi. „Hranilnica je pri obravnava zarad hišne šolske oprave — je rekel — mnogokrat namen svoj jasno razodela, da hoče to hišo le za višo realko zidati, — da pa gledé na razmere rezervnega zaklada ni v stanu, to zagotoviti za zmirom. Vsak nepristransk bralec bode na prvi hip razvidel, da drugi stavek govornikov podira to, kar prvi trdi. In to ravno je, zakaj varnosti zahteva deželni zastop, ki bode na tisoče in tisoče svojega denarja imel vtakniti izprva in vtikovati vsako leto marsikaj v to poslopje.

Za vitezom Gariboldi-jem je besedo poprijel dr. Bleiweis tako-le:

Ko je občni zbor hranilnice Kranjske 13. oktobra 1870 res blagodušno sklenil, da hoče deželi in mestu na korist zidati realkino poslopje, sem tudi jaz hvaležen sprejel to novico in rad pritrtil zahvali, katera se